

Rabobank

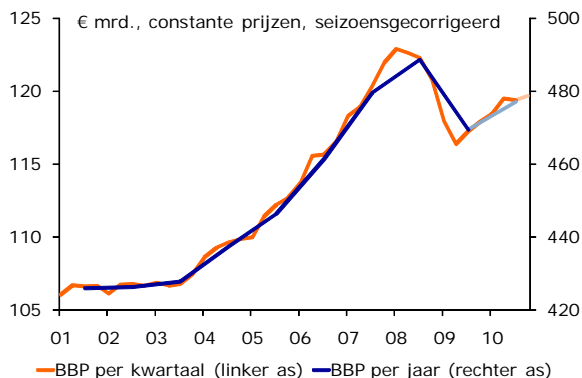
Ken uw arbeidsmarkt

Tijdens de Grote Recessie kromp de Nederlandse economie met ruim vijf procent in een periode van slechts vijf kwartalen. Daarmee gaat ze de boeken in als de diepste recessie sinds de jaren dertig. De gevolgen voor de arbeidsmarkt zijn groot: een forse daling van de werkgelegenheid, met veel gedwongen ontslagen en een stijging van de werkloosheid als resultaat. De ontwikkeling van de werkgelegenheid, de beroepsbevolking en dus ook de werkloosheid verschilt echter sterk tussen regio's binnen Nederland. In dit Themabericht zoomen we in op de regionale arbeidsmarkt, waarbij we terugkijken naar 2010 en vooruitblikken op 2011. Dan blijkt dat we vanaf dit jaar met een bijzondere situatie te maken krijgen: een krimp van de beroepsbevolking, die ons dwingt om op een andere manier naar de arbeidsmarkt te kijken.

Het valt nog mee

Na vijf jaren gemiddelde tot hoge economische groei, met 2007 als hoogtepunt, kreeg onze economie het tijdens de recessie zwaar te verduren. De gevolgen voor de arbeidsmarkt zijn groot. Tussen oktober 2008 en februari 2010 groeide het (seizoensgecorrigeerde) aantal werklozen met bijna 164.000 (57 procent). In diezelfde tijd steeg de (seizoensgecorrigeerde) werkloosheid van 3,7 naar 5,8 procent (figuur 2). Toch was de

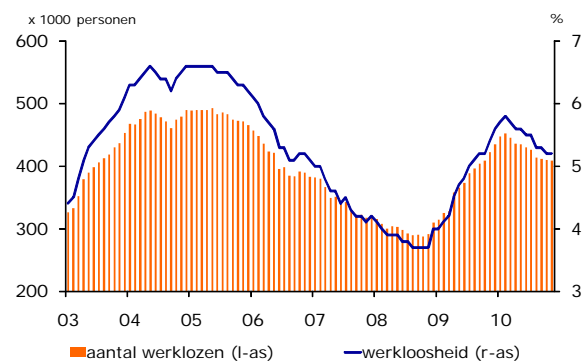
Figuur 1: Een steile, maar korte afdaling

Bron: CBS

werkloosheid in 2010 (gemiddeld 5½ procent¹) beduidend lager dan door economen werd voorspeld. Belangrijke oorzaken zijn het sterk groeiende aantal zzp'ers (waarvan een deel hun baan kwijtraakte en voor zichzelf begon) en het discouraged worker effect (mensen die zich door een kleinere kans op een baan of ontslag niet langer aanbieden op de arbeidsmarkt)². Voor 2011 verwachten we een werkloosheid van 5¼ procent³.

Figuur 2: Dalende werkloosheid

Bron: CBS

Grote regionale verschillen

De werkloosheid verschilt sterk tussen regio's. Zo bedroeg de landelijke werkloosheid in 2009 4,9 procent, variërend van 3,6 procent in Leiden en Bollenstreek tot 7,2 procent in Overig Groningen (met onder meer de stad Groningen). Door de jaren heen verandert de werkloosheid in regio's uiteraard, maar er is wel een ruimtelijk patroon. Over het algemeen is de werkloosheid hoger in het noordoosten van het land, Zuid-Limburg, het Knooppunt Arnhem-Nijmegen, Groot-Amsterdam en Groot-Rijnmond. Lage werkloosheidspercentages vinden we onder meer in de regio's rondom de grote steden in de Randstad en gebieden als West- en Noordoost-Brabant, de Veluwe, de Achterhoek en de Betuwe.

¹ Gebaseerd op cijfers tot en met november 2010.

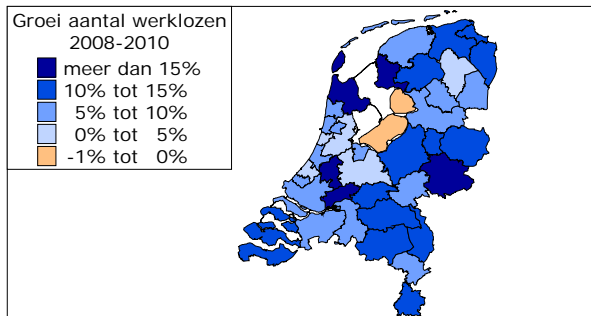
² Zie ook: Rabobank (2009): Visie op 2010; Het angstbeeld van de jaren tachtig.

³ Bron: Rabobank (2010), Visie op 2011.

Veel van die regio's trekken forensen aan die dagelijks naar de grotere steden in (of buiten) de Randstad pendelen.

Voor wat betreft de gevolgen van de recessie voor de arbeidsmarkt bestaan grote regionale verschillen (kaart 1). Tussen 2008 en 2010 was Flevoland de enige regio met een daling van de werkloosheid. Het aantal werklozen daalde met ½ procent. De overige 39 regio's zagen het aantal werklozen stijgen in die periode. Toch vallen Noord-Drenthe en de Noordvleugel van de Randstad in positieve zin op. In Oost-Zuid-Holland, Zuidoost-Zuid-Holland, de Achterhoek, de Kop van Noord-Holland en Zuidwest-Friesland groeide het aantal werklozen het sterkst.

Kaart 1: Flevoland enige lichtpuntje

Bron: Rabobank

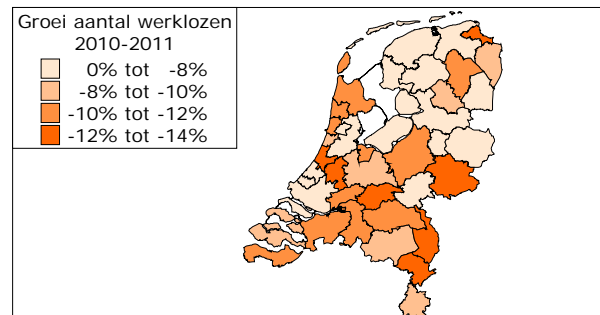
Overigens toont de kaart de groei van het aantal werklozen in twee jaar tijd, maar er is een onderscheid te maken tussen regio's waarin het aantal werklozen tussen 2008 en 2009 al groeide en regio's die in dat jaar nog een daling kenden. Een verklaring hiervoor is de sectorstructuur van regio's. De werkgelegenheid in vroegcyclische sectoren, zoals de industrie, daalde eerder dan in andere sectoren. Daardoor groeide het aantal werklozen in regio's met een relatief groot belang van de industrie, zoals Zuid-Limburg, Zeeuwsch-Vlaanderen, Zuidwest-Friesland, Delfzijl en omgeving, Zuidoost-Brabant en in mindere mate de Achterhoek, in 2009 al behoorlijk. Dat terwijl het aantal werklozen in regio's met relatief veel dienstverlening, zoals Utrecht en Groot-Amsterdam, maar ook Noord-Drenthe en

Noord-Overijssel met veel overheid en zorg, nog flink daalde in 2009. Tussen 2009 en 2010 waren echter alle regio's aan de beurt. In dat jaar slonk vooral de werkgelegenheid in de bouw, een sector met een groot belang in Oost-Zuid-Holland, Zuidoost-Zuid-Holland en vooral de Kop van Noord-Holland.

Overall daling aantal werklozen in 2011

Voor 2011 verwachten we een daling van het aantal werklozen. In Nederland als geheel, maar ook in alle regio's (kaart 2). Voor een deel zijn de regio's die tijdens de recessie het aantal werklozen flink zagen oplopen ook de regio's die een forse daling mogen verwachten in 2011. De daling valt ietwat tegen in de Kop van Noord-Holland en vooral Zuidwest-Friesland, gezien de hoge groei van het aantal werklozen in de afgelopen twee jaar. De oorzaak hiervan ligt in het grote belang van de agrarische sector in beide regio's, een sector die voor wat betreft de werkgelegenheid in 2011 waarschijnlijk zal krimpen.

Kaart 2: Allemaal lichtpuntjes

Bron: Rabobank

De regionale verschillen verklaard

De vraag naar arbeid is de werkgelegenheid plus het aantal openstaande vacatures. Het aanbod van arbeid wordt gevormd door de beroepsbevolking (het deel van de bevolking in de leeftijd 15 tot 65 jaar dat zich beschikbaar stelt op de arbeidsmarkt). In 2011 zal de landelijke vraag naar arbeid naar verwachting licht stijgen, als gevolg van het economisch herstel in 2010. Dat geldt echter niet voor alle regio's. Waarschijnlijk groeit de werkgelegenheid met bijna 1 procent het hardst in Het Gooi

en Vechtstreek, met een relatief groot aandeel in de zorg, de groeisector van 2011. Ook in Utrecht (zakelijke diensten), IJmond (metaal-industrie) en Leiden en Bollenstreek (zorg) is de stijging van het aantal banen in 2011, ongeveer ½ procent, waarschijnlijk bovengemiddeld. Volgens de prognoses kent geen van de veertig regio's een sterke daling van de werkgelegenheid. In de Zaanstreek (met een klein belang van de zorg), Oost-Groningen en Zeeuwsch-Vlaanderen (met beide een klein belang van zakelijke diensten) daalt het aantal banen naar verwachting het meest, maar met minder dan 0,2 procent.

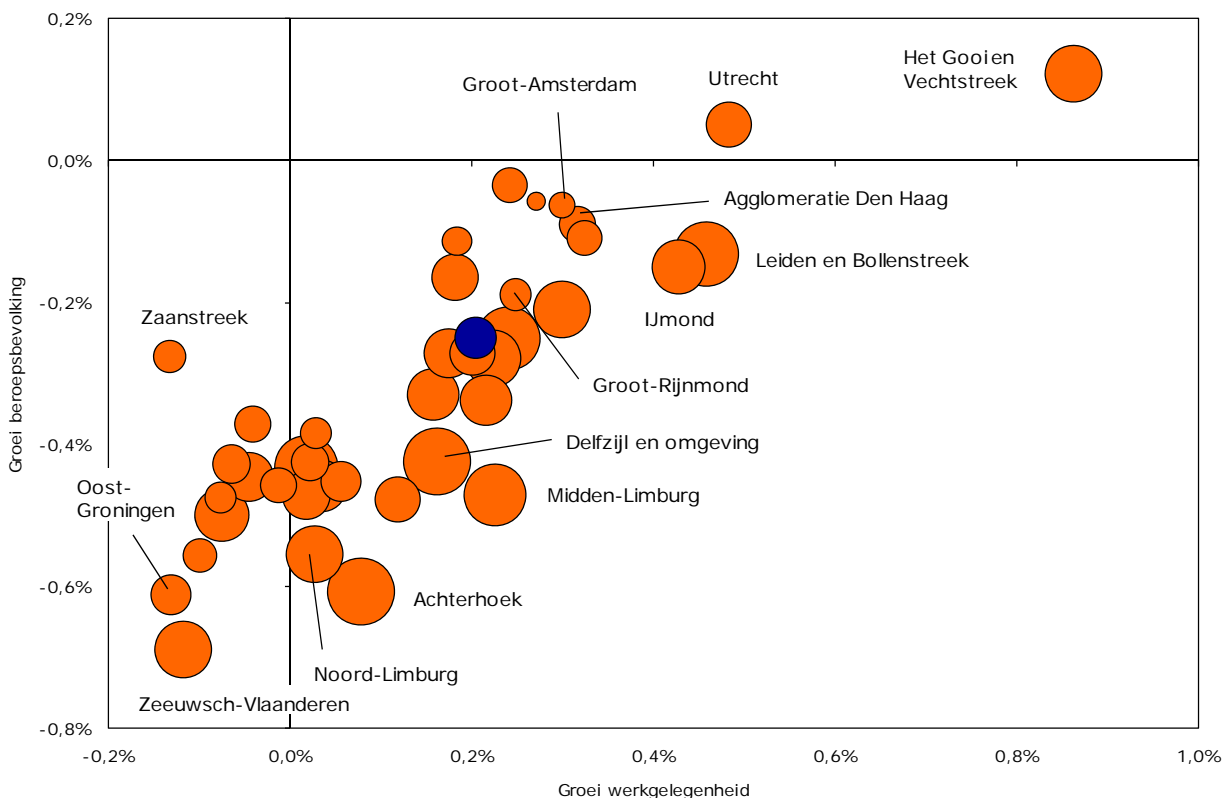
Ondanks de daling van de werkgelegenheid in sommige regio's daalt het aantal werklozen waarschijnlijk ook in die gebieden, zoals we zagen in kaart 2. De verklaring hiervoor ligt in de daling van het arbeidsaanbod. Werkloosheid is immers het gevolg van vraag én aanbod op de arbeidsmarkt. Volgens de jongste prognoses zal de bevolking in Nederland als geheel vanaf 2040 gaan krimpen. De potentiële

beroepsbevolking (de bevolking in de leeftijd 20 tot 65 jaar) daalt echter in 2011 al. Ook de beroepsbevolking zal naar verwachting dalen in 2011⁴. Dat is niet uniek, maar het gebeurde sinds 1800 slechts vijf keer, waarvan de laatste keer in 1980 (wat niet het gevolg was van demografische ontwikkeling, maar van het discouraged worker effect). Ook voor de meeste regio's geldt dat de beroepsbevolking momenteel daalt.

Onderstaande figuur geeft de verwachte ontwikkeling van de werkgelegenheid en de beroepsbevolking voor alle regio's weer. De blauwe bol in de figuur toont de landelijke ontwikkeling. De omvang van de bollen staat voor de daling van het aantal werklozen: hoe groter de bol, des te groter de procentuele daling. Het kwadrant linksboven betekent een stijging van de beroepsbevolking, een daling van de werkgelegenheid en dus een (sterke) stijging van de werkloosheid. Geen enkele regio bevindt zich echter in dat kwadrant. De meeste regio's zitten in het kwadrant rechts-

⁴ Bron: CPB (september 2010)

Figuur 3: Werkloosheid is het gevolg van vraag én aanbod op de arbeidsmarkt

onder, waar de werkgelegenheid stijgt en de beroepsbevolking daalt. In de regio's met een relatief hoge werkgelegenheids groei en/of een relatief sterke daling van de beroepsbevolking daalt het aantal werklozen het hardst. Die regio's worden dan ook weergegeven met een grotere bol: hoe verder naar rechtsonder, des te groter de bol. In de regio's waar de beroepsbevolking stijgt, zoals in Utrecht en Het Gooi en Vechtstreek, daalt toch de werkloosheid, omdat de werkgelegenheid in die regio's harder stijgt. De werkloosheid daalt ook in de regio's waar de werkgelegenheid naar verwachting zal dalen, zoals Oost-Groningen en Zeeuwsch-Vlaanderen, omdat in die regio's de beroepsbevolking harder daalt. De werkgelegenheidsdaling in Zeeuwsch-Vlaanderen is weliswaar gelijk aan die in Zaanstreek, maar doordat de beroepsbevolking in Zeeuwsch-Vlaanderen harder daalt, daalt daar ook het aantal werklozen harder.

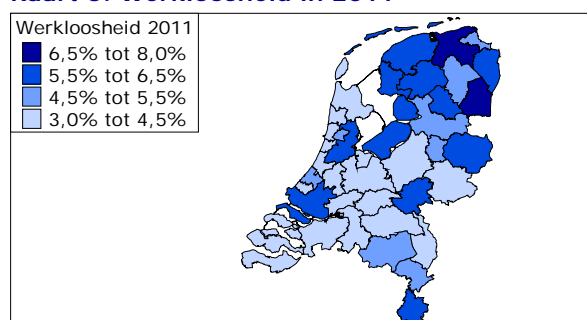
Werkloosheid in 2011 en verder

Volgens prognoses daalt de werkloosheid in 2011 in alle regio's. Ook in 2011 is de werkloosheid het hoogst in het noordoosten van het land, Zuid-Limburg, Het Knooppunt Arnhem-Nijmegen en in onze twee grootste steden (kaart 3). Dat ruimtelijke patroon verandert nauwelijks door de tijd, laat staan binnen één jaar.

Maar vooral belangrijk is het besef dat we vanaf nu te maken krijgen met een daling van de beroepsbevolking⁵. En hoewel dat een dempend effect heeft op de werkloosheid, wat zeker niet verkeerd is in tijden van werkgelegenheidsdaling, heeft dat op (middel-)lange termijn forse gevolgen voor onze economie. Dat geldt voor Nederland als geheel, maar nog meer voor bepaalde regio's. Op regionale schaal speelt immers ook de binnenlandse migratie mee bij de ontwikkeling van de beroepsbevolking. Vooral aan de randen van het land zal de beroepsbevolking krimpen door

de vergrijzing en het vertrek van jongvolwassenen. Als daardoor lokale vraaguitval optreedt en krapte op de arbeidsmarkt ontstaat, is het vertrek van bedrijven een mogelijk gevolg. Deze ontwikkelingen versterken elkaar, waardoor regio's in een neerwaartse spiraal terecht kunnen komen. Of het zover komt, is de vraag. Waar het om gaat is dat de demografische ontwikkeling in de komende decennia zeer bepalend zal zijn voor de arbeidsmarkt.

Kaart 3: Werkloosheid in 2011

Bron: CBS, Rabobank

Conclusie

De recessie heeft forse gevolgen gehad voor de regionale arbeidsmarkten. Als gevolg van het banenverlies kwamen er in ongeveer anderhalf jaar 164.000 werklozen bij. Dat aantal zal naar verwachting in 2011 afnemen. Die verwachting is echter slechts ten dele gebaseerd op de lichte werkgelegenheids groei in 2011. Zeker zo belangrijk is de demografische ontwikkeling. Vanaf 2011 zal het (in potentie) productieve deel van de bevolking gaan krimpen. Dat heeft weliswaar een dempend effect op de werkloosheid, maar kan ook leiden tot krapte op de arbeidsmarkt. Zeker op regionaal niveau zullen de gevolgen hiervan groot zijn, omdat op die schaal de demografische ontwikkelingen sterker zijn. En dan vooral de regio's in de periferie, waar de bevolkingskrimp het grootst is.

januari 2011

Rogier Aalders (030 – 2131393)

R.Aalders@rn.rabobank.nl

www.rabobank.com/kennisbank

⁵ Zie ook Rabobank (2010), Demografische krimp; de nieuwe realiteit in perspectief.